

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr., za pol leta 1 gold. 70 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold. 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 16. marca 1887.

Obseg: Goveda švickega plemena. — Kužno povrženje pri kravah. — Uradne vesti c. kr. kmetijske družbe kranjske. — Trgovinska in obrtna zbornica. — Zemlje- in narodopisni obrazi. — Slovensko slovstvo. — Naši dopisi. — Novi-
vičar.

Gospodarske stvari.**Goveda švickega plemena.**

Spisal V. Rohrmann.

Veliko zaslugo za zboljšanje govedoreje na Kranjskem pridobila si je uže naša slavna c. kr. kmetijska družba v Ljubljani. Ona prireja razstave, razdeluje premije med umne živinorejce, nakupuje sama plemensko živino iz sosedne Štirske in Koroške in jo oddaja na posamezne gospodarje. Osobito z nakupom plemenskih bikov skrbi ona, da se razplodi na Kranjskem bolj žlahtna živina, katera bode dajala našim razmeram primerne, večje in boljše užitke.

In zares, njeno delovanje je vspešno. Le ozrmo se na Gorenjsko! kako se je tam govedoreja povzdignila, odkar ji gre c. kr. kmetijska družba na roko! In kako napreduje umna govedoreja na Notranjskem, osobito v nekaterih okrajih, odkar se je uvidila dejanska korist vpeljanja prave plemenske govede, sosebno plemenskih juncev! Le Dolenjska tudi v tej zadevi zaostaja. Ona ni vrstnica v govedoreji niti z Gorenjsko niti Notranjsko. Vsaj ji pa tudi do dandanes ni bila posebna prilika dana, napredovati v tej stroki kmetijstva in si obračati v večjo korist užitek iz govedoreje. Tej okolnosti je pripisovati, da pri nas še ni govedoreja tolikanj dobičkonosna, kakor bi lahko bila. Ravno zategadel se moramo pa tudi pri nas prizadevati z vpeljavo pravih plemenskih juncev našo domačo govedo požlahtniti, da dobimo od nje več in boljšega užitka, kakor dosedaj.

V veliko prid se vpeljuje na Kranjsko plemensko govedo iz Štirskega in Koroškega. Ta živina je muricodolskega, marijinodvorskega in belanskega plemena. Pincgavsko pleme pa, ki izvira iz gorate solnograške dežele, razplodilo se je tudi precej številno po Kranjskem in posebno po Gorenjskem.

Vsa navedena plemena se priporočajo, toda za vse naše razmere niso enake vrednosti, še manj pa za posamezne užitke, ki nam jih dajejo. Tako vidimo, da je siva muricodolska živina izvrstna za vprego in meso, za molžo je pa manj vredna; ravno tako je plava marijinodvorska živina razmerno boljša za vse užitke, kakor za molžo.

Blizo deset let je, odkar se je vpeljalo o priliki zadnje velike živinske razstave v Rudolfovem v požlahtnitev domače govede nekaj juncev in par telic plavega marijinodvorskega plemena. To pleme se je do danes v naši pokrajini že precej razplodilo. Res, da tej živini naše podnebne in krajevne razmere uga-
jajo in da se ta živina rada redi ter daje kaj dobre voli za vprego in izvrstne za meso, vendar so molzne krave po njih naravi le srednje mlečnosti, akoravno se v reji povsem ravnamo po načelu: „krava pri gobcu molze“. Krave tega plemena dajejo pri sicer enaki reji povprek le 1000—1500 litrov mleka na leto.

Pincgavska in belanska živina pa je prav dobre mlečnosti in tudi za ostale užitke, kakor za vprego in pitanje dobra, tako da se posebno priporoča v rejo. Gorenjci vedó tudi iz pravih vzrokov ceniti to živino. Dolenjcu pa ne ugajata ta dva plemena. On ne mara za rudeče lisasto živino in zato tudi vidimo, da nima taka živina na dolenjskih somenjnih nič kupcev. Tu je le siva in plava živina priljubljena in le s to živino se po Dolenjskem največ in najrajše trži. Res nam daje ta živina prave voli za vprego in meso, posebno dobrih krav pa ne. To sicer veljá za kraje, kjer se ne dá mleko spečati in kjer se s prirejo mlade govedi in vprežnih volov še največ vspeha doseže pri govedoreji, kakor to nahajamo v krajih, ki so prometu oddaljeni. Kjer se pa lahko tudi mleko ali mlečni izdelki prodajajo, kjer nam mora biti v prvi vrsti ležeče na tem, da postane govedoreja dobičkonosnejša s pro-
dajo mleka ali mlečnih izdelkov, tam si pa oskrbimo

za požlahtnitev domače živine tako pleme, ki je po naravi prav dobre mlečnosti, katero daje veliko in najboljšega mleka.

In v ta namen reje je kaj priporočljivo švicko pleme, tudi Rigi pleme imenovano, ki je doma na Švicarskem, in sicer v kantonih Švic, Cug, Uri, Unterwalden, Appenzell in Graubündten. Najtežja živina tega plemena nahaja se posebno v kantonu Švic, po katerem je tudi svoje imé dobila, najlažja pa v kantonih Uri in Unterwalden. To pleme se odlikuje posebno s svojo mlečnostjo, ker nam daje veliko in izvrstnega mleka. Ono je dobro za vprego, posebno za pezno, ker je krepkega života. Živina tega plemena se na veliko korist tudi kaj rada privadi kraju, kjer se vpelje. In tako vidimo, da je uže v različnih deželah našega cesarstva vdomačena. To pleme se redi vspešno ne le v goratih krajih, ampak tudi v nižavah. Živina je ješča in ni zbirčljiva v krmi, kar je gotovo tudi važnega gošpodarskega poména. Teleta tega plemena se rodijo posebno težka in rastejo kaj hitro. Ob enem nam ugaja to pleme pa tudi po barvi, ker to ni lisasta, ampak enobarvena živina kakor štajerska, samo s tem razločkom, da je švicko pleme bolj temne barve. Navadno je temno sivo-rujave ali dimaste barve, pa tudi mišje in svetlo sive.

Kako ugodnih in priporočljivih lastnosti gledé mlečnosti je to pleme, povzamejo naj čestiti bralci iz sledečih dejanskih izkušenj. V Libverdu, na pristavi grajščine Dečin na Českem, ki je lastnina grofa Thun-Hohensteina, se je uže l. 1859. vpeljala švicka živina, in sicer v ta namen, da se bode izrejevalo kolikor možno mlečno govedo. Od l. 1859. do dandanes ohranilo se je to pleme čistokrvno in sicer s tem, da se je v gotovih obrokih, navadno vsakih 3—5 let nakupilo izvirne plemenske junce. Tako se je po prvem nakupu izvirne švicke živine l. 1859. kupila zopet v letih 1864, 1867, 1870, 1875, 1880 in 1881. Redi se to pleme čistokrvno, toraj uže nad 27 let. In vspehi te reje so najboljši.

Krave molzle so v tem času povprek na leto 1850—2100 litrov mleka vrhu tistega, katerega so teleta posesala. Teleta rodila so se povprek s živo težo 38—46 kilogr. in bila so kaj nagle rašče.

Leta 1881. so molzle krave povprek po 2042 litrov mleka. Največja molža v tem letu znašala je pri eni kravi celó 3115 litrov mleka. Teleta rodila so se v tem letu s povprečno živo težo 41½ kilogr. Številke jasno govoré!

Pa tudi kmetovalci iz okolice so se kaj hvalili s zarodom, ki so ga dobivali z oplemenenjem domače živine z junci švickega plemena. Zarod, ki je nastal toraj s križanjem domačega plemena in švickega, se je odlikoval z boljšo mlečnostjo in težkimi teleti, ki so kaj hitro rastla.

Pa tudi uže v naših deželah pozna se dobrotu tega plemena. V „Novicah“ in „Kmetovalcu“ je bilo

zadnji čas lanskega leta brati, da se to pleme na Krasu dobro obnaša.

In ni še poteklo štirinajst dni, odkar je dobila naša šola od velečislana gospoda Antona Kavčiča, grajščaka v Górici na Hrvatskem, o zadevi važnosti vpeljave švicke živine za zboljšanje našega domačega plemena, pismeno izjavo, v kateri nasvetuje to pleme tudi iz lastne izkušnje. Kot napreden živinorejec pravi: „Pred nekaj leti sem jaz mojega Muricodolca (junca) zavrgel pa sem pošiljal krave pod švickega junca. In ako bi bil jaz prej za gotovo znal, da tu ostanem, ne bi bil moje mlade bike prodal. Uverjen sem, da za Dolenjsko in naše Zagorje ni boljšega plemena, kakor je švicki. Jaz smatram le švicko pleme za pravo blago, oplemeniti našo domačo živino. O tem imam izkušnjo.“

Ker švickemu plemenu tudi naše podnebne in sploh krajevne razmere gotovo ugajajo, bode naša deželna vinarska, sadjarska in poljedelska šola na Grmu pri Rudolfovem to pleme iz posebnega ozira na njega izvrstno mlečnost tudi vpeljala. V ta namen deluje uže nad mesec dni in nova živina je tako rekoč uže na poti. Šola bode izrejevala ob enem čistokrvno živino tega plemena poglavitno za prirejo plemenskih juncev, ki se bodo rabili za požlahtnitev tukajšnje domače živine v dosego večje in boljše mlečnosti. Z vpeljavo švickega plemena zadobila bode s časom tudi kupčija z mlado živino in kravami večjo vrednost in veljavo, katero sedaj popolnoma pogrešamo — razun iste, katero imajo Bločani z zmladovnimi kravami. Švicki živini kaj podobna in sorodnih lastnosti je montafunska in algajska, ki se nahajati na Predariskem v deželi tirolski.

Kužno povrženje pri kravah.

Velike važnosti je poizvedeti, zakaj nam krave tolikokrat povržejo. Skoraj vsako leto se take nesreče pripetijo in pogosto cele hleve nevarne storijo, ljudje pa zaman raznih pomočkov rabijo. Tednik „Thierheilkunde“ objavil je kratek sestavek nekega živinozdravnika z Annaberga. Vsebina je velevažna. Mož opazuje ovo nesrečo uže od l. 1873. ter pravi, da kužljivo povrženje krave vselej nalezejo, da se jih bolezen poprime kakor kuga. Kužna tvarina prime se sramnice kravje in tečine pri povrženem teletu ter je neka posebna zvrst izmed gob ali gliv.

Ta glivica ima to nevarno moč, da smrtno upliva na mladiča v maternem telesu, ko je 5 do 7 mesecev star, ter ga pred časom zamori in krava mora povreči. Dokazal je to s stavljenjem koz ali cepljenjem z glivico kužno omenjeni živinozdravnik. Ta strokovnjak piše: „Od l. 1873. začel sem kravam, ki so povrgle, staviti koze; živali bile so mesarju namenjene in takošne, ki so uže večkrat teletile. Leta 1873. dobil sem tri take krave na razpolago. Vsem trem postavim en dan koze, in res, vsaka je v preteku 9, 10 in 15 dni povrgla. Leta 1875. poskusil sem na enaki način